

Bogdan Klepacki

Tomasz Rokicki

Katedra Ekonomiki i Organizacji Gospodarstw Rolniczych SGGW

Znaczenie gospodarcze owczarstwa na świecie

Wstęp

Znaczenie gospodarcze zwierząt użytkowych jest związane z popytem na pozyskiwane od nich produkty, a więc zależy od koniunktury. Znaczenie owczarstwa wynika głównie z tego, że owca dostarcza także takich surowców odzieżowych, jak wełna oraz skóry. Owczarstwo światowe podlegało w końcu XX w. dość istotnym zmianom. Od 1990 r. działalność w sferze produkcji wełniarskiej jest związana z dużym ryzykiem z powodu niskiego popytu na wełnę. Duży wpływ na zmniejszenie się znaczenia owczarstwa miała zmiana stylu życia ludności oraz konkurencja ze strony innych włókien [Aleksander 1999].

W krajach Europy Środkowej i Wschodniej na przełomie lat 80. i 90. nastąpiły przemiany gospodarcze. W tym okresie opłacalność produkcji owczarskiej zmniejszyła się. Jej poprawę miał zapewnić kierunek użytkowania mięsnego owiec. W Europie Zachodniej również nastąpiły zmiany w kierunkach użytkowania owiec. Coraz większą wagę zaczęto przywiązywać do ochrony środowiska. Wypas owiec na nieużytkach, gruntach odłogowanych, budowlach wodnych, terenach rekreacyjnych i sportowych oraz w rezerwach przyrody i parkach krajobrazowych oraz narodowych stworzył nowe podstawy do organizacji bazy paszowej i produkcji jagniąt rzeźnych. Powyższy sposób użytkowania owiec nosi nazwę alternatywnej produkcji owczarskiej. System ten w krajach Europy Środkowej i Wschodniej nie został jeszcze rozwinięty [Hodowla... 2003].

Typy użytkowe owiec na świecie

Owce, jako gatunek zwierząt gospodarskich, już od zamierzonych czasów znalazły swoje miejsce w otoczeniu człowieka. Człowiek pierwotny zadbał przede wszystkim o obrońcę i przyjaciela – psa, a następnie udomowił najbardziej plastyczny pod względem użytkowym gatunek – owcę. Zostały one udomowione około 10 000 lat p.n.e.

Za ośrodki, w których nastąpiło udomowienie tego gatunku zwierząt uznano Mezopotamię, Azję Środkową i Europę. Przodkami współcześnie chowanych i hodowanych owiec są: muflon europejski, arkar i argali. Ścisłe określenie przodka danej rasy jest jednak niemożliwe z uwagi na silne wymieszanie się ras pomiędzy sobą [Niżnikowski 1996].

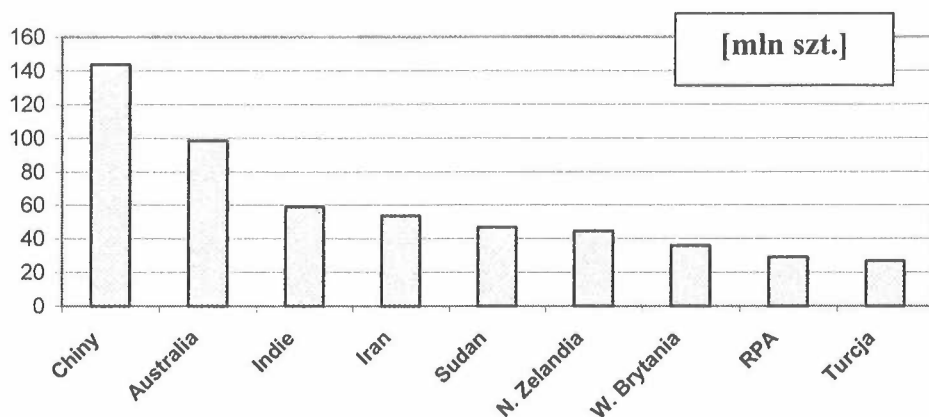
Duża wszechstronność użytkowości owiec umożliwia pozyskiwanie wełny, mięsa, mleka, skór i obornika. Typy użytkowe owiec są związane z kierunkiem użytkowania. W hodowli i chowie owiec występuje podział na następujące typy użytkowe owiec: jednostronny, dwustronny i wielostronny [Hodowla... 2003].

Do typów użytkowych jednostronnych zaliczamy: wełnisty, mięsny, mleczny, kozuchowy i futerkowo-smużkowy. Klasycznym przedstawicielem typu wełnistego jest merynos australijski, a przedstawicielami typu mięsnego owiec są angielski suffolk, francuskie berichon de cher, holenderski telex oraz niemiecka czarnogłówka. Do ras w typie mlecznym należą: wschodniofryzjska owca mleczna, francuska owca lacone, izraelskie awassi i assaf. Typ kozuchowy reprezentuje owca romanowska, a typ futerkowo-smużkowy rasa karakuł. Do typu dwustronnego mięsno-wełnistego należą nowozelandzki corriedale, angielskie kent, lincoln, leicester, a do typu hodowanego wełnisto-mlecznego polska owca górska, która powstała z uszlachetnienia prymitywnej owcy podhalańskiej. Owce o wielostronnej użytkowości utrzymywane są w rejonach, gdzie warunki środowiskowe nie sprzyjają specjalizacji. Typy owiec utrzymywanych w danym rejonie zależą od warunków środowiska oraz od cen poszczególnych produktów otrzymywanych od owiec.

Pogłowie owiec na świecie

Liczebność owiec na świecie w ostatnim czasie nie ulegała większym wahanom i w 2003 r. liczyła około 1 mld sztuk. Pogłowie owiec wykazuje dużą tendencję wzrostową w Chinach, które od czterech lat są krajem posiadającym ich najwięcej (rys. 1). Jeszcze w 1999 r. największe pogłowie miała Australia. W tym kraju nastąpił jednak jego spadek, głównie na skutek niekorzystnej sytuacji na światowym rynku wełny. Znaczne pogłowie owiec w 2003 r. utrzymywały kraje afrykańskie. Wśród państw europejskich najwięcej owiec posiadały Wielka Brytania i Turcja.

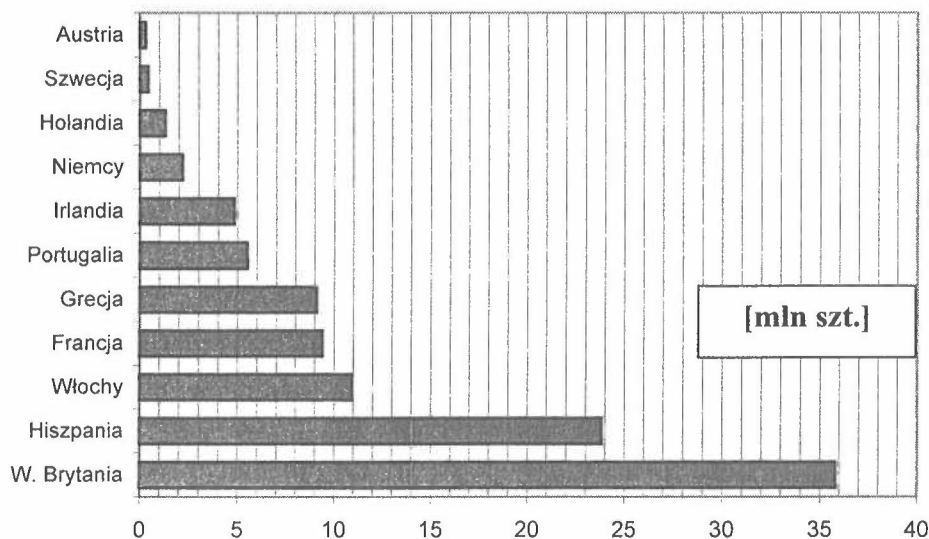
Najliczniejsze pogłowie owiec w krajach „starej” Unii Europejskiej posiadała Wielka Brytania (rys. 2). W Hiszpanii wynosiło ono około 24 mln sztuk. Liczne pogłowie owiec posiadały także Włochy (ponad 10 mln szt.) oraz Francja i Grecja (po ponad 9 mln szt.). Pogłowie owiec w niewielkiej powierzchniowo Holandii wynosiło 1,3 mln sztuk, najmniej zaś w Luksemburgu – 9 tys. sztuk.

Rysunek 1

Pogłowie owiec na świecie w 2003 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie FAOSTAT.

Rysunek 2

Pogłowie owiec w UE w 2003 r.

Źródło: jak na rysunku 1.

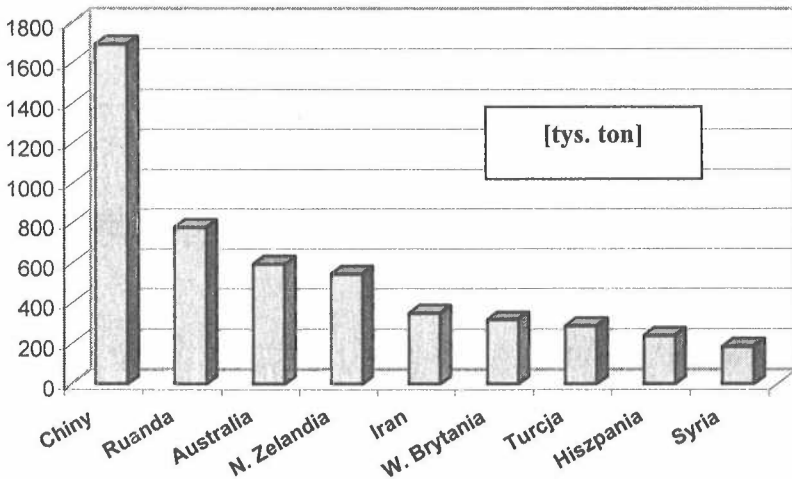
Pogłowie owiec na poziomie podobnym do utrzymywanego w Polsce miała Austria. Owce w tym kraju utrzymywane są jednak w rejonach górskich (75% powierzchni kraju). Pogłowie owiec w krajach „starej” Unii Europejskiej w 2003 r. liczyło 104 mln sztuk.

Produkty owczarskie

Produkcja mięsa jagnięcego jest najbardziej preferowanym kierunkiem użytkowania owiec na świecie (rys. 3). Łączna jego produkcja w 2003 r. wyniosła 7,6 mln ton. Był to jedyny produkt owczy, którego produkcja wykazywała tendencję wzrostową. Największymi producentami mięsa są kraje posiadające najliczniejsze pogłównia owiec, a więc Chiny (1,7 mln ton), Australia i Nowa Zelandia. Wśród państw europejskich w czołówce światowej znajdują się W. Brytania, Turcja i Hiszpania. W krajach UE popyt na mięso przewyższa podaż, gdyż produkcja mięsa jagnięcego (1,03 mln ton) pokrywa zapotrzebowanie w 78%.

Duże znaczenie owczarstwa wynikało z produkcji wełny. W ostatnim dziesięcioleciu i obecnie zgłaszane jest coraz mniejsze zapotrzebowanie na ten produkt. Produkcja wełny jest większa niż popyt na ten surowiec. Tendencje w światowej produkcji wełny są wyraźne – następuje spadek jej produkcji. W 2003 r. na świecie wyniosła ona 2,1 mln ton (rys. 4).

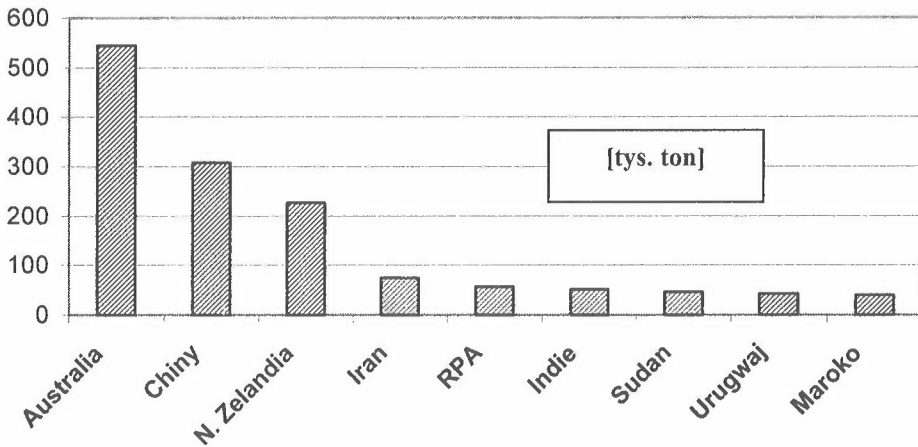
Największym producentem wełny była Australia (545 tys. ton). Duża produkcja wełny w Australii wynika z utrzymywania w tym kraju owiec w typie wełnistym (merynos australijski). Znaczącymi producentami wełny były również Chiny i Nowa Zelandia. W czołówce producentów wełny znalazły się również państwa, które nie posiadają najliczniejszego pogłównia, a więc Urugwaj i Maroko. W tych krajach są utrzymywane owce o mięsno-wełnistym typie użytkowym.

Rysunek 3

Produkcja jagnięciny na świecie w 2003 r.

Źródło: jak na rysunku 1.

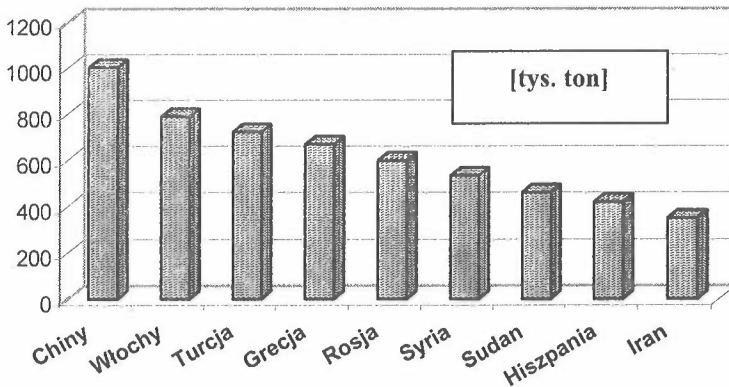

Rysunek 4

Produkcja wełny na świecie w 2003 r.

Źródło jak na rysunku 1.

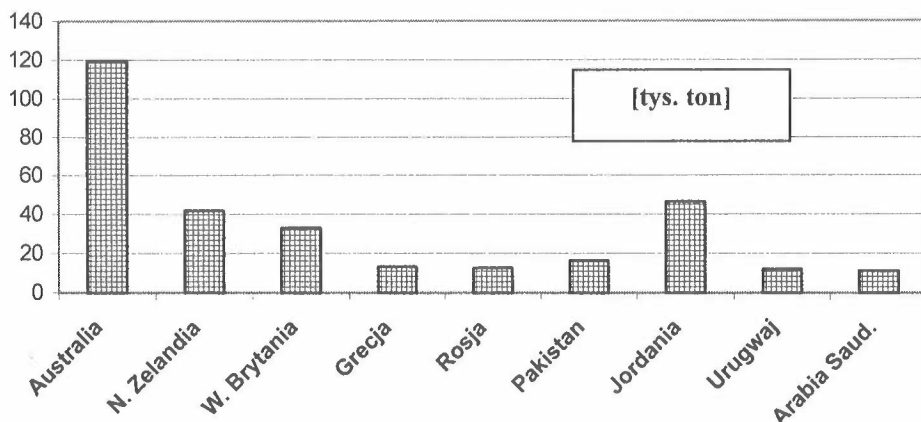
W produkcji mleka owczego niekwestionowanym liderem były Chiny (rys. 5). W tym państwie wytworzono 1/7 jego światowej produkcji. Prym w produkcji mleka wiodą kraje utrzymujące owce mleczne, posiadające sprzyjające warunki do użytkowania owiec. Wśród czołowych producentów mleka owczego jest wiele państw europejskich. We Włoszech produkcja mleka w 2003 r. wyniosła 790 tys. ton. Ten kraj znany jest z tuczu jagniąt typu lekkiego, a więc w wadze od 13 do 22 kg. Jagnięta są wcześniej odsadzane od matek, które produkują mleko przez około 150 dni. Potentatami w produkcji mleka owczego są również Turcja, Grecja, Rosja i Hiszpania.

Rysunek 5

Produkcja mleka owczego na świecie w 2003 r.

Źródło: jak na rysunku 1.

Rysunek 6

Produkcja skór owczych na świecie w 2003 r.

Źródło: jak na rysunku 1.

Produktem owczarskim są również skóry owcze (rys. 6). Łączna światowa ich produkcja w 2003 r. wyniosła 390 tys. ton. Największym producentem skór owczych jest Australia (119 tys. t). W czołówce producentów skór znalazły się państwa, które nie posiadają największego поголівia owiec oraz nie są największymi producentami mięsa jagnięcego. Pakistan, Jordania, Urugwaj i Arabia Saudyjska są importerami żywca baraniego i jagnięcego. Ubój odbywa się w kraju przeznaczenia, czyli u importera.

Owczarstwo w Polsce

Znaczenie produkcji owczarskiej w Polsce w latach 90. zmniejszyło się. Przyjęte w tym okresie programy miały zahamować spadek поголівia i zapewnić opłacalność hodowli owiec. Pierwszy „Program poprawy plenności” z 1994 r. miał bardzo ambitne założenia. Wzrost opłacalności miał być wynikiem poprawienia plenności przez wprowadzenie do krycia matek tryków ras plennych w pierwszym poziomie. W drugim etapie uzyskane w taki sposób maciorki były kryte trykami ras plennych, a trzeciemu kryciu podlegały mieszańce z poziomu drugiego. W rezultacie w поголівiu owiec znaczną część stanowiły mieszańce. „Program poprawy plenności” został wycofany w 2004 r. z uwagi na brak środków pieniężnych w budżecie państwa. W 1996 r. w trakcie realizacji „Programu poprawy plenności”, w Ministerstwie Rolnictwa i Rozwoju Wsi został opracowany „Program doskonalenia поголівia owiec do roku 2010”.

Pogłowie owiec miało zostać odbudowane do stanu 1,5 mln sztuk w 2010 r. (w 1996 r. było 522 tys. owiec w Polsce). Założenia zostały jednak szybko zweryfikowane przez rzeczywistość. Coroczne zmniejszanie środków budżetowych na Fundusz Postępu Biologicznego spowodowało spadek wielkości stawek dotacji. Dodatkowo na przełomie XX i XXI w. ceny mięsa jagnięcego pozostały na takim samym poziomie. Zawarte w programie z 1996 r. założenia nie zostały zrealizowane, głównie ze względu na coroczny spadek wielkości stawek dotacji. W „Programie doskonalenia pogłowia owiec...” określono miejsce rodzinnych ras i odmian owiec (owca wielkopolska, żelaźnieńska, uhruska, kamieniecka, pomorska, wrzosówka), jak i małych populacji ras, które importowano do Polski (leine, booroola). Rasy te stanowią stada rezerwy genetycznej oraz stada zachowawcze. Ponadto, niektóre odmiany polskiej owcy nizinnej (żelaźnieńska, pomorska, kamieniecka) ze względu na małą liczebność zostały objęte programem hodowli zachowawczej. Rodzime rasy owiec mają wiele cech, których wykorzystanie może przynieść korzyści ekonomiczne [Berdychowska 2004].

Podsumowanie

Owce zostały udomowione głównie ze względu na większą ich plastyczność pod względem użytkowym. Znaczenie owczarstwa w ostatnich latach jednak zmniejszało się, głównie na skutek załamania się w latach 80. koniunktury na wełnę.

Produkcja owczarska ma ważne znaczenie w krajach, w których pogłowie owiec jest duże, m.in. w Chinach, Australii i Nowej Zelandii. Nie jest ono jednak jedynym determinantem produkcji. Poziom produkcji wełny oraz mięsa jest uzależniony od struktury rasowej posiadanego pogłowia owiec. Przykładowo, w państwach o przewadze obszarów górzystych dominuje chów owiec o użytkowaniu mlecznym. Produkcja skór owczych związana jest handlem żywcem i mięsem owczym. W handlu dominuje obrót żywcem jagnięcym. Skóry pozostają więc u importerów zwierząt.

Owce stanowią nieodłączny element przyrody, a ich chów i hodowla mają długoletnią tradycję. Jednak na poziom produkcji owczarskiej główny wpływ ma czynnik ekonomiczny. Rozwój produkcji owczarskiej, a w rezultacie wzrost znaczenia jest nierozdzielnie związany z jej opłacalnością.

Literatura

- ALEKSANDER E., 1999: Wełny na rynku głównych producentów. [w:] Alternatywne kierunki wykorzystania krajowego pogłowa owiec. Fundacja „Rozwój SGGW”, Warszawa.
- BERDYCHOWSKA G., NIEMCZYK J., SZKLARSKI L.T., 2004: Uwarunkowania i perspektywy rozwoju owczarstwa po akcesji do Unii Europejskiej, z uwzględnieniem stanu i sytuacji tego sektora na Mazowszu. Biuletyn Owczarski Polskiego Związku Owczarskiego, Warszawa.
- NIŻNIKOWSKI R. (red.), 2003: Chów i hodowla owiec, Wydawnictwo SGGW, Warszawa.
- NIŻNIKOWSKI R., 1994: Chów owiec. Państwowe Wydawnictwo Rolnicze i Leśne, Warszawa.
- NIŻNIKOWSKI R., 1996: Przydomowy chów owiec, MULTICO – Oficyna Wydawnicza, Warszawa.
- Podstawy produkcji zwierzęcej. Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, 1999:, Warszawa
www.fao.org FAOSTAT DATABASE

The Economic Importance of Sheep Production in the World

Abstract

Sheep were domesticated because of the flexibility in using sheep in order to produce meat, milk, wool, skins and fertilizer. The importance of sheep production has been decreasing recently particularly due to the decrease in the demand for wool in the 80-ties.

The importance of sheep production is high in the counties with a high level of sheep stock (China, Australia and New Zealand). The stock is not the only factor influencing sheep production. The level of meat or wool production is also affected by other factors like the breed structure of the stock.

Sheep production has a long tradition. The economic factor is the main factor of sheep production growth. Sheep production growth is related to the production profitability.